

Tapatybė, tarpas ir globalybė

Sandra Bernotaitė

Dabar kone kiekviena nuotrauka, kurioje jaunimas stovi būriu ant laiptų priešais savo mokyklą ir mojuoja į objektyvą, sukuria išpūdį, kad su mumis atsisveikina tie, kurie netrukus emigruos. Kuriam ne kuriam stebėtoju tai sukelia siaubą. Dauguma empatiškai junta kažką panašaus. Pakanka dešimties minučių lietuviškų TV kanalų perjunginėjimo, kad išgirstum žodį „emigrantas“ su šimtu negatyvių poteksčių. Vienoje labdaros rinkimo laidoje net išgirdau pažadą, esą štai šitie vaikų namų auklėtiniai, kuriems šiandien paaukojote, bus tokie geručiai, kad tikrai neemigruos. Suprask, nepaliks mūsų be pensijos. Nes juk vaikai yra mūsų ateitis. Saugi, socialinę saugumą gerbtiniams tėvams užtikrinanti ateitis.

Jeigu jums atrodo, kad išvardinti dalykai skamba utriruotai, per daug skaudžiai, kad ištis tokio negatyvumo išeivių atžvilgiu nėra, jis tik dirbtinai žurnalistų kuriamas viešojoje erdvėje, papasakosiu, ką girdėjau gyvai per vienos knygos pristatymą Kaune. Knygos autorius – vienas iš Sąjūdžio ideologų, kadaise, 1990-aisiais, nuo tribūnos įtaigiai kalbėjęs, kad „mes neleisime svetimiems daryti savo šalyje revoliucijų, mes padarysim savo revoliuciją“. Anuomet minia po jo kojomis džiaugsmingai šaukė, mojuodama trispalvėmis – tai užfiksuota ir panaudota Giedrės Žickytės dokumentiniame filme „Kaip mes žaidėme revoliuciją“. Šis filmas apie grupę „Antis“ – ironišką, naudojančią grotesko priemones, žaidžiančią ir juokingomis nesąmonėmis griauinančią santvarką. Sąjūdžio ideologas gavo progą kalbėti tokiai didelei miniai tik todėl, kad publika atvyko į roko maršą. Ją daugiausia sudarė jaunimas, nors, žinoma, buvo įsimaišę ir vyresniųjų.

Visus jungė muzika ir revoliucija – laisvės idėja, laisvės galimybė, pojūtis. Žiūrėdamas į tuos kadrus, šiurpsti: po penkerių metų dauguma tų žmonių emigruos. Kai kas šiandien juos vadina „laisvės emigrantais“, ir tai skamba

skaudžiai ironiškai: juk išvažiuota būtent tuomet, kai Lietuva tapo laisva. Pavadinčiau juos „nevilties emigrantais“. „Prichvatizacija“, pirmieji prezidento rinkimai, Vytauto Landsbergio pralaimėjimas, drastiškai šoktelėjęs savižudybių skaičius, nors nepriklausomybės atkovojo metais savidestrukcija buvo nepaprastai sumažėjusi, kilstelėjusi gimstamumo kreivė... Nuo 1990 m. iki Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą iš Lietuvos išvyko per pusę milijono gyventojų. Dauguma jų – jauni, darbingo amžiaus žmonės. Šiandien jiems 45–55 m., jie augina vaikus, kurių dauguma nebus Lietuvos piliečiais ir nelaikys savęs lietuviais. Maža dalis grįžo, dar grįš. Pusė milijono tų, kurie matė Sąjūdį, dainavo roko maršuose ir stovėjo tą baisią naktį prie Parlamento – prarasta.

Šiandien Sąjūdžio ideologas Kauno knygyne kalba ne apie tą (savo) kartą ir smerkia ne ją. Jis mini šiądieninį jaunimą, tarsi kaltas visuomet būtų tik tas, kuris yra jaunas dabar, kuris nori gyventi dabar, nes jaunimas demokratiškoje šalyje yra laisvas pagal apibrėžimą. Sąjūdžio ideologas sako griežtai: „Tie, kurie išvažiavo, tas milijonas jaunų žmonių, išsivežė Lietuvos ateitį. Apie kokią globalią Lietuvą dabar kalbama? Lietuva yra čia. Tuos, kurie yra ten, reikia atkirsti. Nebus jokios globalios Lietuvos!“ Prie jo kojų dabar jau nebestovima su vėliavomis ir dainomis. Grupė „Antis“ jau irgi tyli, jos dainos prarado politines potekstes, liko aktualus tik kvailystės elementas, o absurdas nebesuvokiamas kaip tiksliausia realybės reprezentacija (taip savo kūrybą bei jos užduotį suvokė ne vienas absurdistas – tai tikrovė yra absurdiška, o ne menas).

Toji karta, kuri kalbėjo apie laisvę ir atvirą visuomenę, dabar kalba apie sieną, tik šįkart statomą ne svetimų. Šiądieninis šūkis galėtų skambėti taip: „Mes neleisime svetimams statyti geležinės uždangos. Mes patys ją pastatysime!“ Šitos ideologijos susėdę klausosi tie, kuriems roko maršų metu buvo 30–40 m. Jie linkčioja, dūsauja. Jaučiasi apleisti, išduoti, palikti jaunimo. Jie nenori globalios Lietuvos, nes nenori žinoti apie pasaulį apskritai. Rusų kalba yra jų antroji gimtoji kalba, o anglų niekada nebus įveikta. Aklina, neišskaitoma informacinė siena iš Europos Sąjungos pusės. Lietuvos problemos jiems atrodo išdidėjusios, išopėjusios, pasiekusios metastazių stadiją ir neišgydomos. Visuomet kalti kiti: tie, kurie išvežė ateitį. Apokaliptinės nuotaikos valdo – viešojoje erdvėje jos dažnai išsakomos atviru tekstu, ir tai būtent apokaliptinės žinios, skelbiančios ne istorijos, o pasaulio pabaigą. Logiška: jei mūsų ateitis išvažiavo, o mūsų greit nebeliks, tai čia jau nieko kito ir nebus, tik mirtis.

Įdomus sutapimas: vienas iš sovietikų kartos bruožų – būsimąjo laiko neturėjimas.

Gyvendamas sovietų imperijoje, tegalėjai kliautis šios dienos laime, būti čia ir dabar, nes svajoti būtų savižudiška, tokių buvo pilnos psichiatrinės, tokius sodino. Kitas dalykas: karta, išmokusi gyventi prieblandoje, gyvenusi dvigubą gyvenimą ir kalbėjusi ezopinėmis dviprasmybėmis, pati neturėjusi aiškių moralinių svertų, šiandien moko jaunąją kartą moralės.

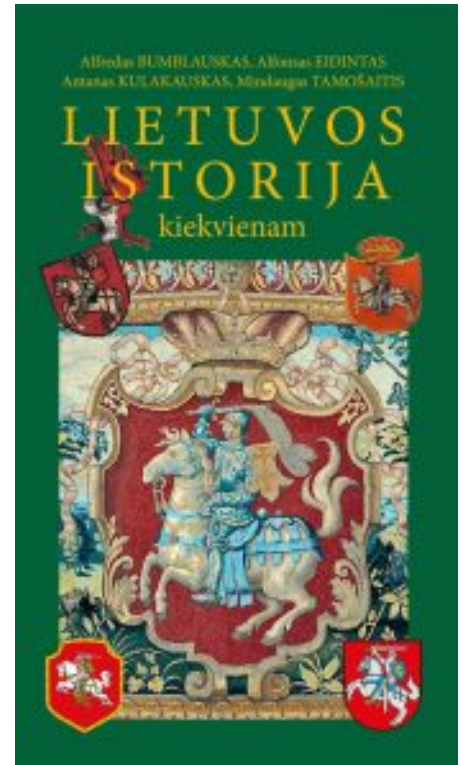
Liguistas, raupsuotas protas – tai buvo išvelgusi sovietijos žmonėse Stasio Lozoraičio žmona Daniela, tik ji nenorėjo atimti vilties: „Tiems, kurie manęs klausė ar dar klaus, „kokia yra Lietuva?“, galiu tik pasakyti – *graži*. Tai tardama galvoju – graži ir nelaiminga. Ilgą laiką luošinta įvairiais būdais. Visur komunizmo raupsų ženklai. Raupsai, kurie fiziškai matomi mieste, namų išorėje ir viduje, gatvėse, visur yra nematomi raupsai žmonių protuose. Vienintelė viltis, kad širdis būtų išsigelbėjusi. Aš manau, kad taip ir yra, todėl viskas lyg dėlionės fragmentai grįš į savo vietas, kad būtų atkurtas puikus laimingo ir atgimusio krašto vaizdas. Tai jau įvyko praeityje, tai gali nutikti dar kartą. Bus nuostabu regėti, kaip tai įvyksta.“ Rašoma 1992 metais.

✘ Bet ar tikrai išsigelbėjo širdis? Rašytojas Sigitas Parulskis vienos iš tautinių švenčių metu prisipažino suvokiantis tėvynę, savo pilietiškumą, savo priklausymą Lietuvai, tačiau jos nejaučiantis: „Mano krūtinėje – šuns širdis.“ Tai skamba kaip galutinis nuosprendis. Apie savo kartą šis autorius yra parašęs savotišką manifestą, kuriuo pradeda savo pirmąjį, kartais vadinamą kultiniu, romaną „Trys sekundės dangaus“. Jame daug baisesios tiesos. Jo kartą nuo pasaulio skiria tarpas, nejautra, teigia rašytojas: „Priklausau labiausiai rusintai, labiausiai mulkintai, labiausiai ateizmu maitintai, naiviausiai ir kartu – niekuo netikinčiai kartai. Visos kartos mėgaujasi prarastosios statusu. Mano karta nebuvo prarastoji. Negalėtų ji vadintis ir bitnikais ar bent jau elementariausiais maištininkais. Ji tiesiog nesubrendusi, bailių ir prisitaikėlių tėvų išauginta karta, neišsipildžiusi, neįvykusi karta. Patyrusi staigią socialinę politinę permainą, brandos amžiuje išgyvenusi neįtikėtiną lūžį ji vis tiek liko tokia pati – nepatikli, abejinga, tingi ir be jokio entuziazmo, ne su budistine šypsena, o su idioto tuštuma akyse žvelgianti į jūrą ir nematanti joje nieko, išskyrus putas.“

Tai karta, kuri nesugeba būti jaunajai kartai tėvais, mokytojais, moraliniais pavyzdžiais. Jie neturi ko duoti. Taip ir išsikvėpė Sąjūdis – nusigręžęs nuo liberalių idealų, perėjęs prie etninės kilmės vertinimo, patriarchalinių, tautinių ribotumų. Todėl ir jų kaltinimai skirti ne sau. Jų kaltinimai „istorijos perrašinėjimu“ skirti tiems, kurie dėlioja kitokią, alternatyvų naratyvą Lietuvos, priklausančios ne

Rusijos, o Vakarų pasaulio kultūrai.

Kas, jeigu? Lietuvos aukso amžius – šiuolaikinė Antroji Lietuvos Respublika, taip pat Pirmosios Respublikos ir LDK paveldas, o Lietuvos kultūros vertė remiasi krikščionyste (ne pagonybe). Nelaimės mūsų tautai lemia ne kaimynai lenkai, rusai, vokiečiai ar žydai, o civilizacinė periferinė pozicija, krikšto vėlavimas. Sulenkėjimo kaltininkai esame patys, o priežastis – Lenkijos kultūrinis pranašumas. Istorijos kulminacija – ne 1430 m. neįvykęs Vytauto karūnavimas (pralaimėjimas), o Baltijos kelias, Kovo 11 Aktas, Sausio tryliktoji (laimėjimas). Lietuva XIX a. pab. – XX a. pr. gelbėjosi ne tiek nuo Lenkijos, kiek nuo Rusijos, ir ją išgelbėjo ne Leninas ir Stalinas, o po Pirmojo pasaulinio karo atsiradusi geopolitinė niša, nepriklausomybės kovos, savanoriai ir Vakarų pagalba.

Lietuvos nacionalistinis naratyvas pagrindinėmis vertybėmis laiko antilenkiškumą ir prorusiškumą, kai alternatyva galėtų būti neantilenkiškumas ir provakarietiškumas. Geopolitinė orientacija – ne į Rytus drauge su prieš ES ir NATO nusistačiusiais tautininkais, o į Vakarus. Eurazinė geopolitika rekomenduoja įtemptus santykius su Lenkija, tačiau būtent Lenkija yra svarbiausias Lietuvos kaimynas ir strateginis partneris. 2004 m. stojimas į ES – ne pavojingas atsivėrimas globalizacijai, o vertybė ir geopolitinė revoliucija.

Atsigręžus ir įsikibus į romantiškojo nacionalizmo vertybes, laikomasi etninės tautos sampratos – „lietuvių tauta“, kai turėtų būti formuojama *pilietinė* tautos samprata – „Lietuvos tauta“. Etnonacionalizmas, verčiantis jaunimą gūžtis ir bėgti iš tėvynės, turėtų būti bendromis pastangomis ir sąmoningai keičiamas į pilietinį, liberalųjį nacionalizmą. Pastarasis jau dabar nesunkiai suburia jaunus žmones ir leidžia didžiutis savo lietuviškumu, gyvenant bet kur pasaulyje.

Alternatyvųjų Lietuvos naratyvą pristačiau remdamasi šiais metais išleista keturių autorių – Alfredo Bumblausko, Alfonso Eidinto, Antano Kulakausko ir Mindaugo Tamošaičio – knyga „Lietuvos istorija kiekvienam“, kurios pabaigoje rašoma: „Dėl modernios lietuviškai kalbančios Lietuvos žemaitiškai užsispyrus reikės kovoti ir

toliau.“ Pridurčiau: teks kovoti ir už globalios Lietuvos idėją, ir kova vyks mūsų kolektyvinėje sąmonėje. Tai bus kova su inercija, kurią mes, Sąjūdžio vaikai ir vaikaičiai, paveldėjome iš Sąjūdžio tėvų ir senelių. Karta, išnirusi iš sovietų kalėjimo ir negalinti keistis (bent jau kartos dauguma, nekalbu apie pavienius asmenis), paniškai bijo postmodernybės su josios reliatyvumais, bet vietoj to nieko, išskyrus prieblandą, negali pasiūlyti.

Savo knygoje „Globalizacija ir kultūra“ (1999) Johnas Tomlinsonas rašo apie tai, kad globalizacija skatina daug didesnę fizinį mobilumą nei kada anksčiau, bet jos svarbiausias kultūrinis poveikis – pačių vietovių pokyčiai. Kinta ir mūsų kultūros suvokimas: ji nebeturi būti siejama su pastovia vieta, galime kalbėti apie mobilumą, takumą, apie tai, kaip kultūra yra kuriama keliaujančių žmonių ir kultūrinių srautų. Tiek fiziškai keliaujant lėktuvu, tiek pasitelkus internetą, nuotoliai sumažėja, tapę reliatyvus, laikas naikina erdvę. Vyksta kitoks susisaistymas – ne per vieną erdvę, ne per artumą ir priklausymą nekintančiai lokacijai, o per socialinius tinklus, peržengiančius visus atstumus, kuriančius naują erdvinio artumo idėją. Pastebėjime, tie, kuriuos labiausiai baugina globalizacija ir globalios Lietuvos idėja, nesinaudoja socialiniais tinklais ir laiko juos „tikrų“ žmogiškųjų santykių degradacijos priežastimi. Tačiau ir patys jau seniausiai pasijungę į televizijos tinklą – būtent tai, o ne internetas, globalybės pradžia.

Tikrovė ta, kad socialiniai tinklai ir globalizacija nepanaikino nei žmogiškųjų santykių, nei fizinių nuotolių, nei lokalių kultūrų savitumo. Tiesiog esame labiau susisaistę su reiškiniais ir žmonėmis, kurie nuo mūsų nutolę ir seniau mums nerūpėdavo. Karai vykdavo nuolat, pabėgėliai nuolat prašydavo pagalbos ir prieglobsčio, mūsų pačių žmonės buvo tokie po Antrojo pasaulinio karo, tačiau nebuvo tokios sparčios ir plačios informacijos sklaidos, tokio simultaniško išgyvenimo dėl žmonijos nelaimių. Užuoat bijoję dėl pasaulio dehumanizacijos, turėtume mokytis būti humaniški viso pasaulio atžvilgiu, tuomet gal mažiau norėtis konkuruoti su kitomis aukomis dėl labiausiai nuskriaustosios statuso.

Globaliame pasaulyje, kurio dalis yra realiai egzistuojantis, tačiau ne visų tiesiogiai patiriamas globalios Lietuvos tinklas su milijonu tautiečių, gyvenančių už geografinių šalies sienų, mes kitaip patiriame atstumus, esame dar labiau susisaistę ir jautresni, ir toliau kuriame bendrą kultūrą, kurios šaknys yra Lietuvoje, o keliai – išsiraizgę visos planetos paviršiuje.

pasauliolietuvis.lt

Mielai pasidalysime svetainėje skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

